

УДК 81'42:82.0

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 09.03.2025 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 11.03.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 92%

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2025.47.17>

ТИПОЛОГІЇ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ірина Олегівна Чаюн (Київська обл., Україна)

iryna.chaiun@knlu.edu.ua

аспірантка кафедри італійської і французької філології та перекладу

Київський національний лінгвістичний університет

(Міністерству освіти і науки України)

03680, м. Київ, вулиця Велика Васильківська, 73

У статті розглядаються основні підходи до типологізації інтермедіальності як феномена сучасної культури та мистецтва. Проаналізовано ключові проблеми, що виникають у процесі класифікації інтермедіальних явищ, зокрема розмитість меж між медіа, складність узагальнення теоретичних моделей та варіативність інтерпретацій.

Окрему увагу приділено перспективам розвитку типологічних підходів, їхньому значенню для міждисциплінарних досліджень і подальшої інтеграції в сучасний науковий дискурс. Запропоновано систематизацію основних моделей класифікації інтермедіальності та обґрунтовано необхідність розширення методологічного інструментарію для аналізу цього явища.

Ключові слова: інтермедіальність, лінгвістика, типологія, дискурс, референція, інтеграція, семіотика, міждисциплінарний підхід.

(Актуальні питання лінгвокультурології [Aktual'ni pytannja lingvokul'turologii'])

Типології інтермедіальності у сучасній лінгвістиці: проблеми та перспективи (Українською) [Typolohii intermedial'nosti u suchasni linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Чаюн І. О. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knlu.edu.ua

TYPOLOGIES OF INTERMEDIALITY IN MODERN LINGUISTICS: PROBLEMS AND PROSPECTS

Iryna O. Chaiun (Kyiv region, Ukraine)

iryna.chaiun@knu.edu.ua

PhD Student at the Department of Italian and French Philology and Translation

Kyiv National Linguistic University

(Ministry of Education and Science of Ukraine)

73, Velyka Vasylkivska Street, Kyiv, 03680, Ukraine

The article explores the main approaches to the typology of intermediality as a phenomenon of contemporary culture, art, and linguistics. Intermediality, understood as the interaction and intersection of different semiotic systems has become an essential aspect of modern communication and textual analysis. The study highlights the challenges in classifying intermedial phenomena, including the fluidity of media boundaries, the complexity of constructing universal theoretical models, and the dynamic nature of interpretation across various disciplines.

Special attention is given to the methodological difficulties associated with intermediality research, particularly the need for integrative approaches that combine linguistic, semiotic, cultural, and media studies perspectives. The article emphasizes the importance of developing comprehensive typological frameworks to better understand the mechanisms of intermedial interaction.

Furthermore, the study outlines the prospects for advancing typological approaches, particularly their significance for interdisciplinary research and their integration into contemporary scholarly discourse. A systematic classification of intermediality models is proposed, and the necessity of expanding methodological tools for analyzing this phenomenon is substantiated. The findings suggest that further exploration of intermediality can contribute to a deeper understanding of meaning-making processes in multimodal communication, as well as foster new directions in linguistic and media studies.

Keywords: *intermediality, linguistics, typology, discourse, reference, integration, semiotics, interdisciplinary research.*

Наукова новизна полягає у систематичному аналізі типологій у дослідженні інтермедіальності.

Постановка проблеми. Інтермедіальність є ключовою характеристикою сучасної культури, яка відображає взаємодію різних медійних форм та художніх практик. Однак типологія інтермедіальності залишається предметом дискусій серед

(Current issues in linguocultural studies [Aktual'ni pytannja lingvokul'turologii'])

Typologies of Intermediality in Modern Linguistics: Problems and Prospects (in Ukrainian) [Typolohii
intermedial'nosti u suchasnoi linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Chaiun I. O. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knu.edu.ua

науковців, що ускладнює розуміння її природи та функцій. Недостатня систематизація та аналіз проблемних аспектів інтермедіальності створює прогалини у вивченні її впливу на культурні та комунікаційні процеси. Отже, актуальним є дослідження типології інтермедіальності з метою виявлення її проблем і перспектив, що сприятиме подальшому розвитку теоретичних і практичних підходів у цій галузі.

Мета роботи. Аналіз і систематизація типологій інтермедіальності з метою виявлення ключових проблем і визначення перспектив подальшого розвитку цього концепту в контексті сучасних культурних та медійних процесів. Пропонована стаття має на меті розкрити багатовимірність інтермедіальності та надати практичні та/або теоретичні інструменти для її вивчення, а тому і є **актуальною** в розвитку сучасної лінгвістики.

Об'єктом дослідження виступає інтермедіальність та її різновиди типологій.

Предметом дослідження є специфіка утворення типологій інтемедіальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У пропонованій статті проаналізовано найбільш відомих дослідників, які активно розвивали інтермедіальність крізь призму лінгвістичних студій, а також розробили відомі всіма лінгвістами класифікації для детального вивчення інтермедіальності. Такими дослідниками є О. Ханзен-Льове, німецько-австрійський літературознавець, професор славістики, який увів термін інтермедіальності у науковий обіг; Й. Шрьотер, німецький науковець, відомий своєю потужною та широкою типологією інтермедіальності; В. Вольф, німецький лінгвіст, який активно вивчав інтермедіальність з точки зору міждисциплінарного підходу.

Основний зміст. Інтермедіальність є одним із ключових явищ сучасної культури, яке втілює взаємодію між різними медіями, мистецькими формами та видами комунікації. Вона відіграє важливу роль у формуванні нових змістів, естетичних рішень та способів передачі інформації, що активно досліджується в культурологічній, літературознавчій, мистецтвознавчій та медіа-дослідницькій галузях. Проте, попри зростаючий інтерес до цього феномену, питання систематизації і класифікації типів інтермедіальності, а також аналіз її проблем залишається недостатньо розробленим.

Нині існує безліч типологій інтермедіальності, але їхній аналіз дозволяє стверджувати, що в основі більшості наявних визначень у світовому літературознавстві та лінгвістиці лежать класифікації, які були висунуті

(Актуальні питання лінгвокультурології [Aktual'ni pytannja lingvokul'turologii'])

Типології інтермедіальності у сучасній лінгвістиці: проблеми та перспективи (Українською) [Typolohii intermedial'nosti u suchasni linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Чаюн І. О. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

німецькими та австрійськими ученими, такими як О. Ханзен-Льове, Й. Шрьотер, В. Вольф, І. Раєвські тощо.

Серед перших класифікацій інтермедіальності особливе місце займає концепція, запропонована австрійським славістом і теоретиком літератури О. Ханзен-Льове [5]. Як професор Мюнхенського та Віденського університетів і член-кореспондент Австрійської академії наук, він зосереджує свою наукову діяльність на дослідженні цього феномену. У праці «Intermediality and Intertextuality: Problems of the Correlation between Word and Visual Art – Using the Example of Russian Modernism» (1983) інтермедіальність розглядається як центральна проблема його досліджень.

У своїх працях О. Ханзен-Льове [1; 5] аналізує значущі школи та напрями, зокрема структуралізм і семіотику, а також їхній вплив на філософські концепції. Крім того, автор пропонує визначення інтермедіальності як процесу перенесення мотивів, конструктивних принципів або концептуальних моделей між медіа.

Науковець виокремлює три типи інтермедіальності [5], які можна співвідносити з подальшою концептуалізацією Й. Шрьотера, що охоплює онтологічну, трансмедіальну та трансформаційну інтермедіальність.

Перший тип, який О. Ханзен-Льове називає конвенціональним, стосується наявності характеристик одного медіа у складі іншого. Другий тип, позначений дослідником як нормативний, ілюструється через адаптацію одного сюжету в різних медіа. Третій тип, визначений як референційний, передбачає цитування текстів одного медіа у контексті іншого [5, с. 300–324].

Варто підкреслити, що на теперішній час розвитку лінгвістичної науки існують різноманітні підходи до розуміння терміна «інтермедіальність» з двох основних поглядів – семіотичної та технологічної. З цих позицій розроблено кілька класифікаційних підходів.

Наприклад, Й. Шрьотер виокремлює *чотири підходи* до розуміння поняття «інтермедіальність» з семіотичної перспективи, класифікуючи його на чотири типи: *синтетичну, трансмедійну, трансформаційну та онтологічну* [6, с. 3].

До *синтетичної інтермедіальності* відносять комбінації засобів масової інформації, які призводять до утворення нового медіуму. Такий синтез медіа, за Й. Шрьотером, відновлює цілісність буття [6, с. 4].

У межах семіотичного аналізу інтермедіальності доцільно виокремити перспективний напрямок досліджень, що акцентує на багатовимірності

(Current issues in linguocultural studies [Aktual'ni pytannja lingvokul'turologii'])

Typologies of Intermediality in Modern Linguistics: Problems and Prospects (in Ukrainian) [Typolohii intermedial'nosti u suchasni linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Chaiun I. O. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knu.edu.ua

інтермедіальних взаємодій. Ці взаємодії проявляються як внутрішньокомпозиційні зв'язки в межах одного тексту, так і позакомпозиційні відносини, що реалізуються через інтеграцію різних видів мистецтва. У результаті утворюється певна художня цілісність, яка проявляється на рівні окремого тексту або ж у рамках синтетичного мистецького жанру [6, с. 4–5].

Ця концепція відображена у роботі В. Вольфа «Musicalization of Fiction: A Study in the Theory and History of Intermediality». Тут інтермедіальність розглядається як «інтракомпозиційні феномени» (у вузькому розумінні) і «екстракомпозиційні відносини» (в широкому розумінні) [7].

Не всі дослідники поділяють це широке розуміння інтермедіальності, проте це свідчить про тенденцію до розширення семіотичного розуміння інтермедіальності, виявлення інтермедіальних відносин за межами конкретного тексту.

Цей підхід до інтермедіального аналізу пропонує інструмент для опису поліхудожніх просторів у культурі. Неоднозначність семіотичного розуміння інтермедіальності зумовлена тим, що це поняття формується на перетині різноманітних дисциплін і дискурсів, що значно ускладнює його визначення. Одним із можливих способів вирішення цієї неоднозначності є застосування інтертекстуального аналізу, спрямованого на дослідження взаємодії текстів, що належать до різних семіотичних систем [7].

За концепцією Й. Шрьотера, синтетична інтермедіальність передбачає об'єднання кількох засобів масової інформації у нове середовище, визначене як «проміжне середовище», яке перевищує суму своїх складових. Це інтеграційне злиття виступає новаторським явищем, яке сприймається як захоплюючий і прогресуючий зсув у межах існуючих уявлень. Або ж, як було сказано Маршаллом Маклюеном: «Момент зустрічі медіа – це момент свободи і звільнення від звичайного трансу та заціпеніння, нав'язаного ними нашим відчуттям» («*The moment of the meeting of media is a moment of freedom and release from the ordinary trance and numbness imposed by them on our senses*») [6, с. 3-4]

Формальна, або трансмедіальна, інтермедіальність ґрунтується на існуванні спільних формальних структур у різних медіа. Відповідно до теорії видатного британського лінгвіста та семіотика Джона Арнольда Бейтмана [1; 2], форма виникає виключно в межах медіуму, що унеможливлює існування інтермедіальності між літературою та кіно. Водночас вона може проявлятися лише у взаємодії літературного медіуму з екранізованим оповіданням чи наративом.

(Актуальні питання лінгвокультурології [Aktual'ni pytannja lingvokulturologii'])

Типології інтермедіальності у сучасній лінгвістиці: проблеми та перспективи (Українською) [Typolohii intermedial'nosti u suchasni linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Чаюн І. О. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knu.edu.ua

Трансформаційна інтермедіальність характеризується перенесенням способів репрезентації з одного медіуму до іншого, супроводжуючись трансформацією інформації під час переходу. Цей тип інтермедіальності проявляється, наприклад, у перенесенні живопису в кінематограф чи у відтворенні архітектури через фотографію. У подібних випадках живопис або архітектурна споруда перестають існувати як автономні мистецькі об'єкти, перетворюючись на невід'ємні складові репрезентуючого медіуму [6, с. 4–5]. Таким чином, фотографія, яка відображає написаний текст, не утворює проміжних зв'язків; вона лише відсилає до тексту, який стає об'єктом репрезентації.

Якщо фотографія здатна вказувати на письмовий текст або взаємодіяти з ним, це свідчить про встановлення зв'язку між двома медіа. Одне медіа слугує відсиланням до іншого, створюючи можливість для його інтерпретації або коментування. Така взаємодія відкриває перспективу для цікавих висновків стосовно «самоконцепції» медіуму як репрезентатора. У свою чергу, цей репрезентуючий медіум може демонструвати представлене середовище таким чином, що його звичні, «повсякденні стани буття» зазнають деформації або навіть трансформації [3, с. 5].

Онтологічна інтермедіальність, яка обумовлюється самим існуванням медіа, проявляється через невід'ємний зв'язок між різними формами медіа, наприклад, у музикальності поезії чи театралізованості прози. Цей тип взаємодії базується на концепції, що медіа завжди перебувають у стані взаємозалежності, оскільки жоден з них не є повністю автономним [6, с. 6–7].

Попри свою різноманітність, усі згадані типи інтермедіальності інтегруються у єдиний художній комплекс, утворюючи цілісну систему мистецького дискурсу, де їхні взаємозв'язки є тісно переплетеними [4, с. 19].

Наприкінці ХХ століття Вернер Вольф, ставши одним із провідних теоретиків інтермедіальних взаємозв'язків, запропонував нову типологію цього терміну. Його класифікація ґрунтувалася на аналізі системи взаємодії мистецтв [7], у межах якої дослідник виділив два основні типи: внутрішньоконпозиційний та позакомпозиційний, кожен із яких мав свої підтипи та специфічні риси. У цій взаємодії яскраво проявляється феномен інтермедіальності.

Вернер Вольф розглядає групування інтермедіальних взаємозв'язків через послідовність, яка включає ***екстракомпозиційну інтермедіальність***

(*intermediality in the boarder sense*) та *інтракомпозиційну інтермедіальність* (*intermediality in the narrow sense*) [7, с. 3].

Існують два основних типи *екстракомпозиційної інтермедіальності*, кожен з яких має значущість у контексті дослідження взаємодії слова та музики. Перший тип стосується феноменів, що не є специфічними для окремих медіа. Як універсальні медіальні явища, вони виникають з більшою частотою, створюючи можливості для перетину або формування перехідних зв'язків між різними медіа. За відповідних умов ці зв'язки можуть слугувати основою для створення *внутрішньоконпозиційної інтермедіальності*. Такі явища ідентифікуються як *трансмедіальні* [7, с. 4].

Вернер Вольф пропонує розрізняти відкриті (*overt, direct*) і приховані (*covert, indirect*) форми інтермедіальності [7, с. 4-9]. У першому випадку передбачається об'єднання кількох «медіа» в одне («*multimediality*», «*plurimediality*»). Класичними прикладами такого типу інтермедіального об'єднання є «мультимедійні» жанри, такі як театральна вистава, звуковий фільм, опера чи пісня, а також вставки ілюстрацій чи нотних фрагментів у літературний текст.

Другий тип екстракомпозиційної інтермедіальності передбачає не пряме використання матеріалів іншого виду мистецтва (гетерогенну структуру медіатексту), а адаптацію цих матеріалів до мови «медіадомінанти» (гомогенну структуру). Вернер Вольф виокремлює дві основні форми такої адаптації: експліцитну, що реалізується через «розповідь» чи «тематизацію» («*telling*», «*thematization*»), та імпліцитну, яка виявляється у «імітації» («*showing*», «*imitation*», «*dramatization*»). Кожна з цих форм може бути деталізована на основі таких підтипів: 1) текстуальні, паратекстуальні та контекстуальні аспекти; 2) «*word music*», а також структурні та змістовні аналоги музики [7, с. 4-9].

Таким чином, підхід Вернера Вольфа до типологізації інтермедіальності відрізняється високою деталізованістю й ретельністю. Однак важливо зазначити, що його дослідження не є вичерпними, і класифікація можливих видів цього явища залишається відкритою для подальшого вивчення.

Висновки дослідження. Узагальнюючи ключові аспекти, зазначені у статті, можна зробити висновок, що поняття інтермедіальності є важливим інструментом для аналізу сучасного медійного простору та культурної взаємодії. Класифікації О. Ханзен-Льове, В. Вольфа та Й. Шрьотера дають змогу систематизувати різні види зв'язків між медіа, зокрема їхнє взаємопосилання, інтеграцію, трансформацію

та функціональну схожість. Це дозволяє глибше зрозуміти, як медіа впливають на сприйняття, комунікацію та культурну динаміку.

Перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, міжмедіальні дослідження стають важливим напрямом у контексті глобалізації та технологічного прогресу, відкриваючи нові перспективи для розуміння інтеграції різних медійних форматів у єдину комунікаційну систему.

Література:

1. Prosalova, V. A. (2010). *Intermedial'nist' u systemi intertekstual'nykh zv'iazkiv. Aktual'ni problemy ukrains'koi literatury i folkloru*. Zb. nauk. pr., Donets'k. nats. un-t, (15), 12–18.
2. Fesenko, V. I. (2014). *Literatura i zhivopys: intermedial'nyi dyskurs* (Navch. posib.). Kyiv: KNLU.
3. Besson, R. (2014). *Prolégomènes pour une définition de l'intermédialité à l'époque contemporaine*. HAL. <https://shs.hal.science/hal-01012325/>
4. Clüver, C. (2007). Intermediality and interarts studies. In *Changing Borders: Contemporary Positions in Intermediality* (pp. 19–37). Lund: Intermedia Studies Press.
5. Hansen-Löve, A. (1983). *Intermedialität und Intertextualität: Probleme der Korrelation von Wort und Bildkunst*. Wiener Slawistischer Almanach, 11, 291–360.
6. Schroter, J. (2011). Discourses and models of intermediary. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 13(3). <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol13/iss3/>
7. Wolf, W. (2011). (Inter)mediality and the study of literature. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 13(3). <https://doi.org/10.7771/1481-4374.1789>

References:

1. Prosalova, V. A. (2010). *Intermedialnist u systemi intertekstualnykh zviazkiv* [Intermediality in the system of intertextual connections]. *Actualni problemy ukrainskoi literatury i folkloru*, (15), 12–18. [in Ukrainian]
2. Fesenko, V. I. (2014). *Literatura i zhyvopys: intermedialnyi dyskurs: navchalnyi posibnyk* [Literature and art: intermediate aspect: a textbook]. Kyiv: KNLU. [in Ukrainian]
3. Besson, R. (2014). *Prolégomènes pour une définition de l'intermédialité à l'époque contemporaine* [Preliminaries for a definition of intermediality in the contemporary era]. *HAL*, 2–20. <https://shs.hal.science/hal-01012325/> [in French]
4. Clüver, C. (2007). Intermediality and interarts studies. In *Changing Borders: Contemporary Positions in Intermediality* (pp. 19–37). Lund: Intermedia Studies Press.
5. Hansen-Löve, A. (1983). *Intermedialität und Intertextualität: Probleme der Korrelation von Wort und Bildkunst* [Intermediality and intertextuality: Problems of the correlation between word and visual art]. *Wiener Slawistischer Almanach*, 11, 291–360. [in German]
6. Schroter, J. (2011). Discourses and models of intermediary. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 13(3). <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol13/iss3/>
7. Wolf, W. (2011). (Inter)mediality and the study of literature. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 13(3). <https://doi.org/10.7771/1481-4374.1789>

(Current issues in linguocultural studies [Aktual'ni pytannja lingvokul'turologii'])

Typologies of Intermediality in Modern Linguistics: Problems and Prospects (in Ukrainian) [Typolohii intermedial'nosti u suchasni linhvistytsi: problemy ta perspektyvy]

© Chaiun I. O. [Chaiun I. O.], iryna.chaiun@knu.edu.ua